

Светлана Вјалова и Плач блажене Дјеве Марије

**Жарко Б. Вељковић
Драгана Савин**

„Српски научни центар“,
Београд
Институт за ратарство и
повртарство,
Нови Сад

УДК 094.5“1616“

Светлана О. Вялова,
*Матия Дивкович, Плач
блажене дивице Ма-
рие, Венеция, 1616. г. –
екземпляр Российской
национальной библио-
теки (в Петербурге),*
„Slovo sv. 60“, Загреб,
2010, 827–840.

sapphousatthis@gmail.com
dragana.savin@nsseme.
com

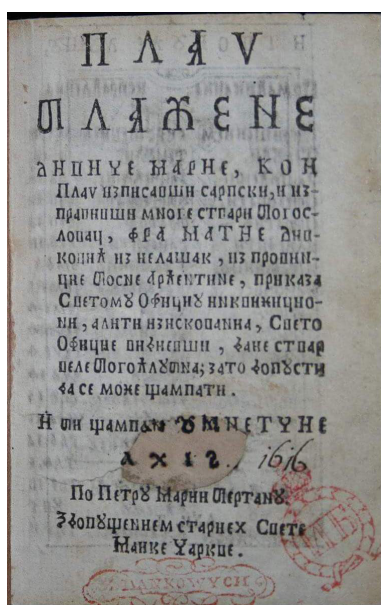
Рад Светлане Вјалове даје књишки опис примерка дела фра-Матија Дивковића „Плач блажене дивице Марије“ са тзв. малим „Науком крстјанским“ из 1616. у Венецији, које је Руској националној библиотеци у Санкт-Петербургу поклонио чешки славист Вацлав Ганка 1859. Такође даје и преглед издања овог дела, као и преглед издања другог преосталог, примарног дела Дивковићевог, тзв. великог „Наука крстјанског“ из 1611. у Венецији. Опис садржи књишке податке о формату, броју страница, пагинацији, свим поглављима с потпуно цитираним насловима поглавља, илустрацијама, екслибрису (-печату), те посвети В. Ганке Руској националној библиотеци у Санкт-Петербургу. Све то урађено је коректно, само да је ту још и палеографски опис слова, чији се изостанак може повезати са Вјаловиним непознавањем ћирилске палеографије јужнословенских простора.

Имамо да ставимо једино примедбу на језик и писмо поменутог издања, који се у раду, као категорије, протежу и на сва издања оба Дивковићева дела – онако како су језик и писмо одређени у Вјаловином раду. А одређени су, непрецизно, као „босански“, „словински“ и „наш“, односно, ван познавања ћирилске палеографије јужнословенских простора, као „хрватска или босанска ћирилица (‘босанчица’)“, те је тако – на бази Вјаловиног рада – поменути примерак дела фра-Матија Дивковића „Плач блажене дивице Марије“ са тзв. малим „Науком крстјанским“ из 1616. у Венецији у Руској националној библиотеци у Санкт-Петербургу стављен у категорију штампаних издања на ‘босанчици’, односно ‘хрватској (брзописној) ћирилици’, за Хрвате и Босанце ((?) Бошњаке) католике (сајт РНБ у Санкт-Петербургу: http://expositions.nlr.ru/ex_manus/bosancica/typography.php).

Писмо „Плача блажене дивице Марије“ (и уопште код Дивковића)

Назив писма примерка дела фра-Матија Дивковића „Плач блажене дивице Марије“ са тзв. малим „Науком крстјанским“ из 1616. у Венецији не мора се ни домишљати који ли је, нити му се прецизан назив тражити – он је јасно назначен на неколико местâ у делу, почев од насловнице:

1) На насловници (стр. 1) (текст дајемо фонетском транслитерацијом [и надаље]): „*Pláč blažene divice Marije*“, који ‘*Pláč*’ **ispisavši srpski** i ispravivši *mnoge stvari, bogoslovac fra-Matije Divković iz Jelašak*, iz provincije Bosne Ardentine, prikaza svetomu oficiju Inkvižicijoni (aliti Iziskovan:ja). Sveto oficije, vidjevši da je stvar vele bogoljubna, zato dopusti da se može štampati. I bi štampan u Mnetcije’ 1616, po Petru-Mariji Bertanu. S dopuštenjem starijeh svete majke Crkve.”

Сл. 1. Стр. 1 Дивковићевог „Плача“ са тзв. малим „Науком“ из 1616. у Венецији: *ispisavši srpski* (примерак РНБ у Санкт-Петербургу)

2) У наслову поглавља (стр. 62): „*Verši kako Abram po zapovijedi Božijoj*] hotijaše prikazati na posvetilište jedinoga sina svoga, Ižaka; koje ‘*Verše*’ **ispisavši srpski** i ispravivši *mnoge stvari, bogoslovac fra-Matije Divković iz Jelašak*, iz provincije Bosne Ardentine, prikaza svetomu oficiju Inkvižicijoni (aliti Iziskovan:ja). Sveto oficije, vidjevši da je stvar vele bogoljubna, zato dopusti da se može štampati. I bi štampano u Mnetcije’ 1616, po Petru-Mariji Bertanu. S dopuštenjem starijeh svete majke Crkve.”

Сл. 2 Транслитерација стр. 62 Дивковићевог „Плача“ са тзв. малим „Науком“ из 1616. у Венецији: *ispisavši srpski* (из Вјаловиног рада, стр. 832)

VERŠI KAKO ABRAM Po zapoviedi Božio (!) hotiaše prikazati na posvetilište iedinoga sina svoga Ižaka. Koe Verše izpisavši sarpski, i izpravivši mnoge stvari Bogoslovac FRA MATIE Divković iz Ielašak, iz provincie Bosne Ardentine, prikaza Svetomu Oficiu inkvižicioni, aliti iziskovanja, Sveto Oficie vidievši, da ie stvar vele Bogoljubna, zato dopusti da se može štampati. I bi štampano u MNETCIE 1616. Po Petru Marii Bertanu. Z dopuštением starih Svete Maike Crkve (62).

3) У наслову поглавља (стр. 106, тј. 105): „Život Svete Katarine’, složen u verše, koje verše **ispisavši srpski** i ispravivši mnoge stvari, bogoslovac fra-Matije Divković iz Jelašak’, iz provincije Bosne Ardentine, prikaza svetomu oficiju Inkvižicijoni (aliti Iziskovan:ja). Sveto oficije, vidjevši da je stvar vele bogoljubna, zato dopusti da se može štampati. I bi štampano u Mnetcije’ 1616, po Petru-Mariji Bertanu. S dopuštением starijeh svete majke Crkve.”

ŽIVOT SVETE KATARINE složen u verše, koje Verše izpisavši sarpski, i izpravivši mnoge stvari Bogoslovac fra Matie Divković iz Ielašak, iz provincie Bosne Ardentine, prikaza Svetomu Oficiu inkvižicioni, aliti iziskovanja, Sveto Oficie vidievši, da ie stvar vele Bogoljubna; zato dopusti da se može štampati. I bi štampano u MNETCIE 1616. Po Petru Marii Bertanu. Z dopuštением starih Svete Maike Crkve (106–105).

Сл. 3 Транслитерација стр. 106, тј. 105. Дивковићевог „Плача“ са тзв. малим „Науком“ из 1616. у Венецији: *ispisavši srpski* (из Вјаловиног рада, стр. 832)

4) У наслову поглавља (стр. 189): „ Počinaju razlike molitve, vele lijepe, vtijedne i korisne, koliko za redovnike, toliko za svjetovnje ljude; koje molitve skupi i istomači iz dijačkoga (латинскога) jezika u bosanski jezik **srpskimi slovi** božni bogoslovac fra-Matije Divković iz Jelašak’, i štampa u Mnetcije’ 1616. po Petru-Mariji Bertanu. S dopuštением starijeh svete majke Crkve.”

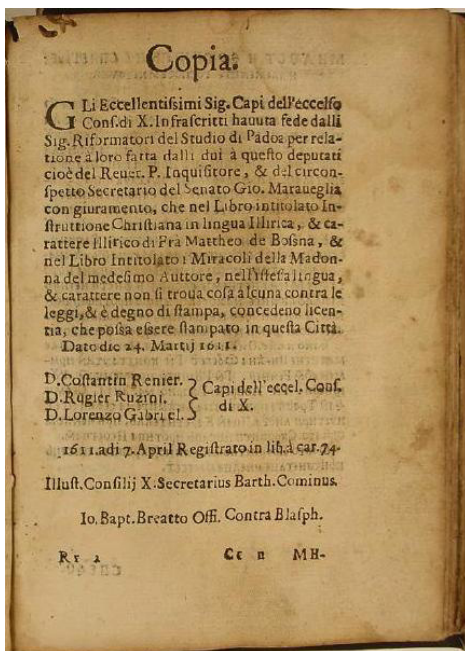
POČINAJU RAZLIKE MOLITVE vele liepe, vriedne, i korisne, koliko za redovnike; toliko za svietovnje ljude; кое molitve skupi, i iztomači iz diačkoga jezika u bosanski jezik sarpskimi slovi Božni Bogoslovac, FRA MATIE Divković iz Ielašak. I štampa u MNETCIE 1616. Po Petru Marii Bertanu. Z dopuštением starih Svete Maike Crkve (189).

Сл. 4 Транслитерација стр. 189 Дивковићевог „Плача“ са тзв. малим „Науком“ из 1616. у Венецији: *srpskimi slovi* (из Вјаловиног рада, стр. 833)

Из наведеног *ispisavši srpski* (3 x) „исписавши руком по српски“ и *srpskimi slovi* „исписавши српском азбуком/српским писмом“ – јасно је да је реч о српској ћирилици.

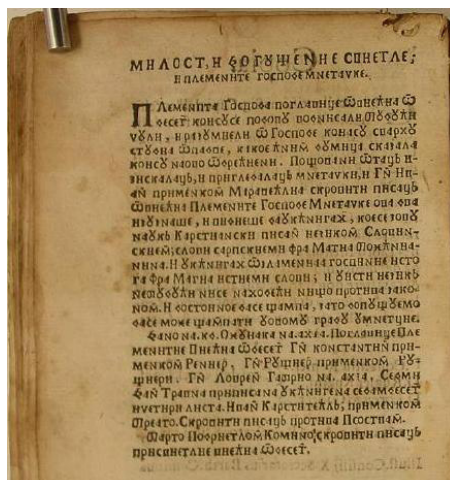
А назив писма другог преосталог, примарног дела фра-Матија Дивковића, тзв. великог „Наука крстјанског“ из 1611. г. у Венецији – такође је јасно назначен на неколико местâ у делу, у низу допуштења за штампу:

1) У допуштењу за штампу Инквизиције на италијанском (стр. 312): „... che nel libro intitolato ‘Instruptione Christiana’ **in** lingua Illirica et **carattere Illirico** di fra Mattheo de Bossna, et nel libro intitolato ‘I miracoli della Madonna’ del medesimo autore, **nell’ istessa** lingua et **carattere**, non si trova cosa alcuna contra le leggi, et è degno di stampa, concedeno licentia che possa essere stampato in questa città. Dato die 24. Martij 1611. ...”

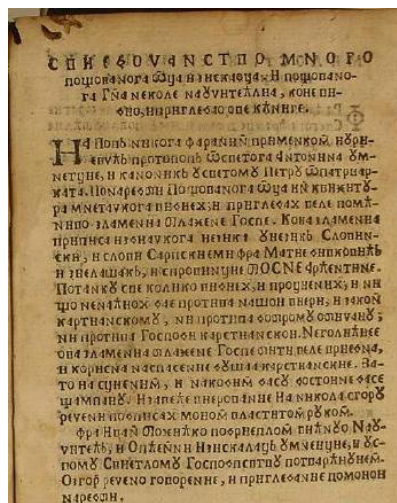
Сл. 5. Стр. 312 Дивковићевог тзв. великог „Наука“ из 1611. у Венецији – допуштење за штампу Инквизиције на италијанском: *in... carattere Illirico, nell’ istessa... carattere* (примерак у НУБ Сарајево)

2) У преводу истог тог допуштења за штампу Инквизиције на италијанском (стр. 313): „... da u knjigah koje se zovu ‘Nauk krstjanski’, pisan jezikom slovinskijem, **slovi srpkijemi**, fra-Matija Bošnjantina, i u knjigah ‘Ot zlamen:ja Gospinije’ istoga fra-Matija, **istijemi slovi**, i u isti jezik, ne budući, ni se nahodeći ništo protiva zakonom, i dostojno je da se štampa; zato dopuštujemo da se može štampati u ovomu gradu, u Mnetcije’. Dano na <dan> 24. ožujaka na <godište> 1611. ...“

Сл. 6. Стр. 313 Дивковићевог тзв. великог „Наука“ из 1611. у Венецији – превод допуштења за штампу Инквизиције на италијанском: *slovi srpskijemi, istijemi slovi* (примерак у НУБ Сарајево)

3) У допуштењу за штампу млетачке инквизиције од стране домаћег лица са локалног географског простора (стр. 314): „... po naredbi poštovanoga otca inkvizitura mnetačkoga vidjeh i prigledah vele pomnjivo ‘Zlamen:ja blažene Gospe’, koja ‘Zlamen:ja’ pripisa iz dijačkoga (латинскога) jezika u jezik slovinski, i **slovi srpskijemi**, fra-Matije Divković iz Jelašak’, iz provincije Bosne Ardentine. Potanku sve koliko vidjeh i procijenih, i ništo ne nađoh da je protiva našoj vjeri, i zakon[u] kr[s]tjanskomu, ni protiva dobromu običaju, ni protiva gospodi krstjanskoj...“

Сл. 7. Стр. 314 Дивковићевог тзв. великог „Наука“ из 1611. у Венецији – допуштење за штампу млетачке инквизиције од стране домаћег лица са локалног географског простора: *slovi srpskijemi* (примерак у НУБ Сарајево)

Из наведеног *in... carattere Illirico, nell'istessa... carattere*, у преводу *slovi srpskijemi, istijemi slovi* „штампан српском азбуком/српским писмом, штампано поменутом азбуком/поменутиим писмом“ и *slovi srpskijemi* „иштампавши их српском азбуком/српским писмом” – такође је јасно да је реч о српској ћирилици.

Ову чињеницу потврђује и сâм папа Грегорио (Гргуp) XIII у писму бискупу Корчуле од 29. 6. 1582. када говори о будућем ћириличком издању (1583), за босанске католике, дела сличног Дивковићевом делу, фра-Александра Комуловића, на чакавском па преведено на (штокавску) икавицу, којом се говори у Босни, „*Nauk krstjanski za slovinjski narod, v vlastiti jazik – Dottrina Christiana per la natione Illirica, nella propria lingua*” из 1582. у Риму: „*Hora di nuovo si dano a Lei ‘Dottrine Christiane’ stampate in lingua Illirica con caratteri Latini – mille, et ‘Direttorii de confessori’ stampati ne[ll]a medesima lingua et caratteri – ducento, per distribuirli, a chi et dove Le parerà et appo sè ne manderanno degli altri in maggior quantità in carattere Serviano, stampati che siano, per distribuirli similmente*“, *Ево њоново Вам шаљемо „Nauk krstjanski“, шїѡамїан на словинском језику лаїинском абецедом/лаїинским ѡисмом – комада хил'аду, и „Ispravnik za jereji'-ispravjednici', i za pokornih“, шїѡамїан на ѡменуѡиом језику, и исиѡ лаїинском абецедом/лаїинским ѡисмом – комада двесїа, да их дисїрибуираѡе како будеѡе нашили за сходно, а још ће Вам накнадно, када буде одїамїана, биїи ѡослаїа и већа количина обају ових дела и на срїској азбуци/срїском ѡисму, да и њих на једнак начин дисїрибуираѡе.* (Trstenjak 2014: 348, 349; Fermendžin 1892: 336).

Hora di nuovo si dano a lei dottrine christiane stampate in lingua illirica con caratteri latini mille et direttorii de confessori stampati ne la medesima lingua et caratteri ducento, per distribuirli a chi et dove le parerà et appo se ne manderanno degli altri in maggior quantità in carattere serviano stampati che siano, per distribuirli similmente.

Сл. 8. Из архивског издања писма папе Грегорија (Гргура) XIII од 29. 6. 1582, када говори о будућем ћириличком издању (1583), за босанске католике, дела сличног Дивковићевом делу (Fermendžin 1892: 336).

Најпосле, да ово што износимо није конструкт, потврђује централно, маестрално дело на тему развитака српске ћирилице, „Историја српске ћирилице“ Петра Ђорђића, који о писму и писмености средњовековне Босне каже: „У држави босанских Котроманића је све до последње четвртине XIV века владала уставна ћирилица, и то не само у рукописним књигама, као што је било и у немањићкој држави, него и у дипломатским списима... та ћирилица заостала је у својем типолошком развитаку, што је било у складу са тадашњом садржајно сасвим ограниченом књишком писменошћу. Њезини главни и готово једини носиоци и корисници били су ‘крстјани’, који су се сами тако називали. То су били немногбројни верски активисти... Њихова једина лектира били су ћирилски преписи новозаветних књига у којима је језик био старословенски, који је, као и у осталим нашим [српским] областима, прилагођен локалном [српском] народном изговору... И тако, готово

све рукописне књиге које су настале у Босни, и поред неких својих спољашњих особина, у основи биле су заједничке свима који су и ван Босне одвајкада имали ћирилску писменост. Зато није чудо што се већи број сачуваних рукописних књига босанскога порекла нашао у нашим [српским] манастирима и црквама. Треба још напоменути да међу сачуваним босанским рукописима има и таквих који уопште нису настали за потребе самосталне босанске цркве... Када се за владавине Стефана II Котроманића (1314–1353)... обновила званична преписка на народном језику, сви писари су за ту преписку употребљавали само уставни тип ћирилскога писма... Тако је било и за бановања Тврткова (1353–1377), а од самога почетка његова краљевања (1377–1391) у дворској канцеларији завладао је брзописни тип ћирилице. Само изузетно се употребљава и уставни тип [ћирилице]... после проглашења Тврткова за краља... за службену је преписку коначно уведен брзописни тип ћирилице, највише трудом писара Владоја. Њега је Твртко довео на свој двор из Србије и поставио га за логотета, како се у држави Немањића и њихових наследника звао старешина дворске канцеларије... Владоје... прилагођава [брзописни тип ћирилице] босанској варијанти уставне ћирилице... [али] не до краја... калиграфски брзопис, који је Владоје за својега вишегодишњег боравка на Тврткову двору неговао и друге учио, учиниће да се и на босанском подручју издвоји брзописни тип ћирилице који ће надживети и босанску државу и с њом и босанску варијанту уставне ћирилице... У државним канцеларијама Тврткових наследника пише се и уставом... и брзописом или само брзописом, све до последњег босанскога краља Стефана Томашевића (1461–1463)... Главна особина ћирилскога писма у босанским књишким рукописима од XIII до XV века јесте чување одређених архаичних словних облика, који су у рашким рукописима увелико замењивани новим словним облицима већ у XIII веку... [Притом, паралелно], као у Хуму или у Херцеговини, тако се и у Босни, и пре губитка државне самосталности, све више ширила [типски] ћирилска црквена [рашка] писменост која је била заједничка свима припадницима источног обреда...“ (Ђорђевић 1990: 129–143). Из угла свега изнетог – заправо – конструкт представља појам и термин ‘босанчица’, измишљен 1889. (Truhelka 1889), за који академик СКА (САНУ), JAZU (HAZU), ИСПАН (РАН) и ČAVU (AVČR) Карло-Милан Решетар каже: „... такозвана босанска ћирилица (‘босанчица’), која управо није никакво специјално босанско писмо, него је старија ћирилска минускула, која је у старије вријеме била у обичају у свим нашим [српским] крајевима у којима се уопће писало ћирилицом, и код православних, и код католика и код муслимана“ (Решетар 1926: XII).

Језик „Плача блажене дивице Марије“ (и уопште код Дивковића)

Назив језика примерка дела фра-Матија Дивковића „Плач блажене дивице Марије“ са тзв. малим „Науком крстјанским“ из 1616. у Венецији је назначен двапут у насловима поглавља самога дела:

1) У наслову поглавља (стр. 189): „ Počinaju razlike molitve, vele lijepo, vrijedne i korisne, koliko za redovnike, toliko za svjetovnje ljude; koje molitve skupi i istomači iz dijačkoga (латинскога) jezika u **bosanski jezik** srpskimi slovi

božni bogoslovac fra-Matije Divković iz Jelašak', i štampa u Mnetcije' 1616. po Petru-Mariji Bertanu. S dopuštenjem starijih svete majke Crkve.“ (в. горе Писмо, „Плач“, 4)).

2) У наслову поглавља (стр. 300): „Letanije velike, **bosanskijem jezikom**, hoće rjeti moljenje: je i prošene: je, to jest kada letanije govorimo, molimo Gospodina Boga, blaženu Gospu, majku Isusovu, i sve svete Božije, proseći milost i pomoć ot Boga, od divice Marije, i ot svih svetijeh. Ovako se razumije ova riječ *letanije*. Ne spominaj, Gospodine, grijeha našijeh [...]“

LETANIE velike BOSANSKIEM IEZIKOM hoće rieti moljenje, i prošenie. To iest kada letanie govorimo, molimo Gospodina Boga, Blaženu Gospu Maiku Isusovu, i Sve Svete Božie, proseći milost, i pomoć ot Boga, od divice Marie, i ot svih Svetieh. Ovako se razumie ova rieč letanie. Ne spominai Gospodine grieha našieh (300).

Сл. 9. Транслитерација стр. 300 Дивковићевог „Плача“ са тзв. малим „Науком“ из 1616. у Венецији: *bosanskijem jezikom* (из Вјаловиног рада, стр. 834)

Међутим, реч није о језику, већ о говору према изговору једнога језика, који се само зове речју *језик* – о икавском изговору, јер је у средњем веку *босански језик* био локални назив за (штокавску) икавицу, којом се говори у Босни (Gabrić-Bağarić 2010: 150).

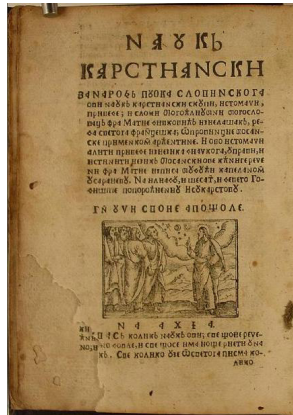
А ког би то језика био икавски изговор? – Ово нам разоткрива назив језика, па чак и етноса у другом преосталом, примарном делу Дивковићевог, тзв. великом „Науку крстјанском“ из 1611. у Венецији. Назив језика, па чак и етноса је генерално назначен на неколико места у делу, почев од насловнице:

1) На насловници (стр. 1): „Nauk krstjanski' bogoljubnoga bogoslovca fra-Matija Divkovića iz Jelašak', reda Svetoga Franceška, iz provincije Bo[s]ne Argentine. Ovi 'Nauk' rečeni fra-Matije izvadi iz jezika dijačkoga (латинскога), privede i složi u **jezik slovinski, kako se u Bosni govori**. U ovomu se 'Nauku' zdrže mnoge stvari lijepe i korisne svakomu krtjaninu koji hoće poznati pravu vjeru, i zakon Isukrstov. Po porođenju Isukrstovu, na [i]ljadu i šesat' i jedinonaest godište, mjeseca travna, na <dan> dvaest i tri, na Jurjev dan. Petar-Marija Bertan, u Mnetcije'.“

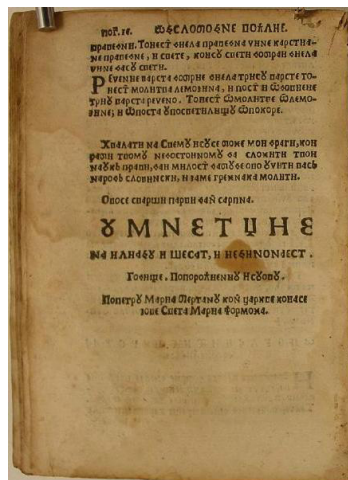
Сл. 10. Стр. 1 Дивковићевог тзв. великог „Наука“ из 1611. у Венецији: *jezik slovinski, kako se u Bosni govori* (репринт-издање из 2003)

2) У наслову поглавља (стр. 42): „Nauk krstjanski’, za **narod puoka slovinskoga**. Ovi ‘Nauk krstjanski’ skupi, istomači, privede i složi bogoljubni bogoslovac fra-Matije Divković iz Jelašak’, reda Svetoga Franceška, ot provincije bosanske primenom Ardentine. I ovo istomači, aliti privede iz jezika dijačkoga (латинскога) u **pravi i istiniti jezik bosanski**. Ove knjige rečeni fra-Matije ispisa budući kapelanom u Sarajevu na i[lj]adu i šesat’ i deveto godište po porođenju Isukrstovu... na <godište> 1611.“

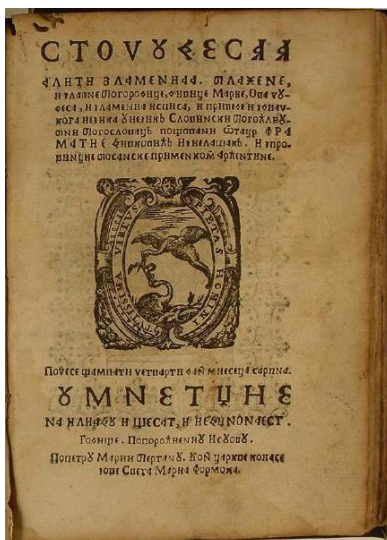
Сл. 11. Стр. 42 Дивковићевог тзв. великог „Наука“ из 1611. у Венецији: *narod puoka slovinskoga, pravi i istiniti jezik bosanski* (примерак у НУБ Сарајево)

3) На крају поглавља (стр. 309): „... Hvala Ti na svemu, Isuse, Bože moj dragi, koji rabi tvomu nedostojnomu da’ složiti tvoj nauk pravi, daj milost da bude ovo učiti **vas narod slovinski**, i za me gre[š]n[i]ka moliti. Ovo se svrši prvi dan srpna u Mnetcije’ <na> i[lj]adu i šesat’ i jedinonaest godište po porođenju: u Isusovu, po Petru-Marija Bertanu, kon crkve koja se zove Sveta Marija Formoža.“

Сл. 12. Стр. 309 Дивковићевог тзв. великог „Наука“ из 1611. у Венецији: *vas narod slovinski* (примерак у НУБ Сарајево)

4) У наслову поглавља (стр. 310): „Sto čudesā, aliti zlamen:ja blažene i [s]lavne Bogorodice, divice Marije. Ova ‘Čudesā[, al]i[ti] zlamen:ja’ ispisa i privede iz dijačkoga (латинскога) jezika u **jezik slovinski** bogoljubni bogoslovac, poštovani ota[c] fra-Matije Divković iz Jelašak’, iz provincije bosanske primenom Ardentine. Poče se štampati četvrti dan mjeseca srpna u Mnetcije’, na i[lj]jadu i šesat’ i jedinonaest godište po porođen:ju Isu[s]ovu, po Petru-Mariji Bertanu, kon crkve koja se zove Sveta Marija Formoža.“

Сл. 13. Стр. 310 Дивковићевог тзв. великог „Наука“ из 1611. у Венецији: *jezik slovinski* (примерак у НУБ Сарајево)

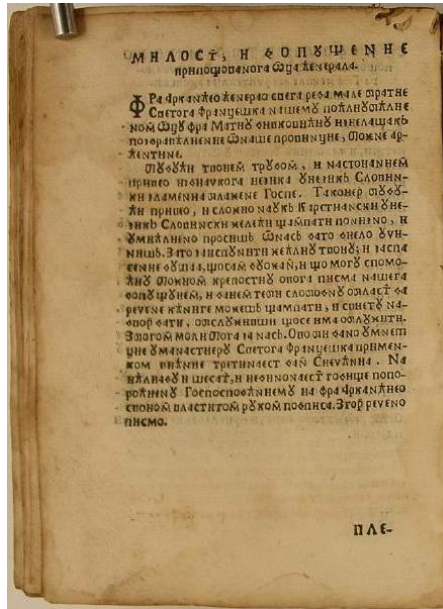
5) У допуштењу за штампу Инквизиције на италијанском (стр. 312): „... che nel libro intitolato ‘Instruttione Christiana’ **in lingua Illirica** et carattere Illirico di fra Mattheo de Bossna, et nel libro intitolato ‘I miracoli della Madonna’ del medesimo auttore, **nell’ istessa lingua** et carattere, non si trova cosa alcuna contra le leggi, et è degno di stampa, concedeno licentia che possa essere stampato in questa città. Dato die 24. Martii 1611. ...“ (в. горе Писмо, „Наук“, 1).

6) У преводу истог тог допуштења за штампу Инквизиције на италијанском (стр. 313): „... da u knjigah koje se zovu ‘Nauk krstjanski’, pisan **jezikom slovinskijem**, slovi srpkijemi, fra-Matija Bošnjantina, i u knjigah ‘Ot zlamen:jâ Gospinije’ istoga fra-Matija, istijemi slovi, i u **isti jezik**, ne budući, ni se nahodeći ništo protiva zakonom, i dostojno je da se štampa; zato dopuštujemo da se može štampati u ovomu gradu, u Mnetcije’. Dano na <dan> 24. ožujaka na <godište> 1611. ...“ (в. горе Писмо, „Наук“, 2).

7) У допуштењу за штампу млетачке инквизиције од стране домаћег лица са локалног географског простора (стр. 314): „... po naredbi poštovanoga ota inkvizitura mnetačkoga vidjeh i prigledah vele pomnjivo ‘Zlamen:ja blažene Gospe’, koja ‘Zlamen:ja’ pripisa iz dijačkoga (латинскога) jezika u **jezik**

slovincski, i slovi srpskijemi, fra-Matije Divković iz Jelašak', iz provincije Bosne Ardentine. Potanku sve koliko vidjeh i procijenih, i ništo ne nađoh da je protiva našoj vjeri, i zakon[u] kr[s]tjanskomu, ni protiva dobromu običaju, ni protiva gospodi krstjanskoj...“ (в. горе Писмо, „Наука“, 3)

8) У допуштењу за штампу генерала фрањевачког реда (стр. 315): „... Fra-Arkandeo, đenerao svega reda Male bratje Svetoga Franceška: ‘Našemu poljubljenom otcu fra-Matiju Divkoviću iz Jelašak’ pozdravljen: je ot naše provincije Bo[s]ne Ardentine. Budući [ti si] tvojijem trudom i nastojanjem priveo iz dijačkoga (латинскога) jezika u **jezik slovincski** ‘Zlamen:ja blažene Gospe’, takojer, budući [ti si] priveo i složio ‘Nauk krstjanski’ u **jezik slovincski** – želeći štampati ponizno, i umiljeno prosiš ot nas da to djelo učiniš, zato za ispuniti želju tvoju, i za spasen:je duša što sam duožan, i što mogu, s pomoćju Božijom — krepostju ovoga pisma našega dopuštujem i dajem tebi slobodnu oblast da rečene knjige možeš štampati i svijetu nadvor dati, opsluživši što se ima opslužiti...“

Сл. 14. Стр. 315 Дивковићевог тзв. великог „Наука“ из 1611. у Венецији – допуштење за штампу генерала фрањевачког реда: *jezik slovincski* (2x) (примерак у НУБ Сарајево)

Из наведеног (пored *pravi i istiniti jezik bosanski*): *jezik slovincski, kako se u Bosni govori* „словински језик, онакав какав се говори у Босни“, *narod puoka slovincskoga* „људе народа словинскога“, *vas narod slovincski* „васцели народ словински“, *jezik slovincski* „словински језик“, *in lingua Illirica, nell' istessa lingua*, у преводу *jezikom slovincskijem, isti jezik, jezik slovincski* (3x) – јасно

је да је реч о језику који се назива *словински језик*, на италијанском *lingua Illirica*, и о народу који се назива *народ словински*.

А који је то *словински језик* (па тиме и *народ словински*) разоткрива нам сâм поменути папа Грегорио (Гргур) XIII у разговору 9. 11. 1581. с кардиналом-инквизитором и „заштитником“ Илирских провинција, Санторијем када говори о гравирању ћириличких слова за будуће ћириличко издање (1583), за босанске католике, дела сличног Дивковићевом делу, фра-Шимуна Будинића, на чакавском па преведено на (штокавску) икавицу, којом се говори у Босни, „Summa nauka krstjanskoga“, složena častnim učiteljem Petrom Kanizijem, tumačena iz latinskoga jezika v slovinjski... [tumačio] pop Šimun Budineo, Zadrani“, па када, у том разговору, са саговорником користи термин *словински*, *иј. српски (језик)*, тј. итал. *stampa (in lingua) Illirica o Serviana*, „штампање издања на словинском, тј. српском (језику)“ (о томе лично кардинал Сантори, записујући у свој дневник 9. 11. 1581. детаље с аудијенције тога дана код папе Грегорија (Гргура) XIII: „Della stampa Illirica o Serviana cominciata, con essersi fatto qualche pulsione“, *А шћо се шћиче ѿочейќа шћамћања издања на словинском, иј. српском (језику), неќа се учинио неќи наћредак!*) (Trstenjak 2014: 346, 347).

kard. Sartori u svom dnevniku 9. studenog 1581. o audienciji kod Grgura XIII. piše u svezi tog katekizama: »Della stampa illirica o serviana cominciata, con essersi fatto qualche pulsione«. (hrv. Što se tiče započetog tiskanja na ilirskom ili srpskom da se učinio neki napredak).

Сл. 15. Цитат из дневничких забележака од 9. 11. 1581. кардинала Санторија о аудијенцији тога дана код папе Грегорија (Гргура) XIII када говоре о гравирању ћириличких слова за будуће ћириличко издање (1583), за босанске католике, дела сличног Дивковићевом делу (Trstenjak 2014: 347).

– Из изложеног је јасно да је овде реч о *српском језику* и о *народу српском*, тј. *Србима* католичке вере. А икавски изговор српског језика у Босни био је локално зван *босански језик*, тј. *говор*, док је у католичким круговима српски језик био зван и *словински језик*, учено и у преводу на итал. *lingua Illirica*, односно лат. *lingua Illyrica* ‘илирски језик’.

Најпосле, да ово што износимо није конструкт, потврђују и три најстарија помена назива језика на територији Босне, у повељи бана Стипана/Стефана Котроманића у Сребрнику, 1333. – *srpscije* „на српском (језику)“ (Nakaš 2011: 36, 37), у изјави Прибислава Похвалића, писара и дипломатског представника великог војводе босанског Сандаља Хранића-Косаче, у Дубровнику, 1407. – *srpsim* „на српском (језику)“ и *srpski jest pisan* „састављена је на српском (језику)“ (Стојановић 1929: 337), те у писменој белешци на латинском млетачког амбасадора Ђованија Ђорђија на полеђини повеље-трговачког споразума Сандаља Хранића-Косаче и Млечана, у Благају (на Буни), 1423. – *est in lingua Serviana scriptum* „написан је на српском језику“ (Nakaš 2011: 89, 90), као и низ поменâ примарног етноса Босне у повељама свију босанских краљева и краљица, од првога до задњег, 1378., 1380., 1382. (2x),

1392., 1395. (2x), 1397., 1398., 1399. (3x), 1400., 1405., 1419., 1433., 1438., 1444., 1446., 1449., 1451., 1459., 1461. (5x) – ... *kralj Srbijem Bosni* итд. „ ... краљ Срба Босне итд.“, односно ... *kraljica Srbijem Bosne* итд. „ ... краљица Срба Босне итд.“ (Nakaš 2011: 42–47, 53, 54, 56, 57, 58, 61–64, 67, 69, 76, 77, 80, 81, 95, 96, 100, 108–112, 116, 118, 119–121, 124, 125, 127–129).

Коришћена литература и извори:

Дивковић, (фра-)Матије (Дикоџић, фра-Матие) (1611, 2013^R), *Наук крстјански за народ словински (Наџк карстиански за пародъ словински) [I], II – Сто чудеса, алити Зламенија блажене и славне Богородице Дивице Марије (Сто вџДесеа, алити Зламениаа Блажене и [с]лаџне Богородице Диџице Марије)*, Венеција (Мнеци): Петар-Марија Берг[р]ан (примерак у Народној универзитетској библиотеци у Сарајеву; репринт-издање 2013: Sarajevo: Kulturno-povijesni institut Bosne Srebrene).

Дивковић, (фра-)Матије (Дикоџић, фра-Матие) (1616), *Плач блажене дивице Марије (Плач блажене Диџице Марије)*, Венеција (Мнеци): Петар-Марија Берг[р]ан (примерак у Руској националној библиотеци (Россијска национална библиотека) у Санкт-Петербургу, делимично доступно на сајту библиотеке).

Ђорђић, Петар (1990), *Историја српске ћирилице*, Београд: ЗЗУНС.

Fermežin, p(ater) Eusebius (1892), *Acta Bosnae potissimum ecclesiastica ab anno 925 usque ad annum 1752*, Zagabria (Zagreb): ASASM (JAZU).

Gabrić-Bagarić, Darija (2010), *Četiri ishodišta hrvatskoga standardnoga jezika*, „Fluminensia” № 22-1, Rijeka: FF Sveučilišta u Rijeci.

Nakaš, Lejla (2011), *Konkordancijski rječnik ćirilskih povelja srednjovjekovne Bosne*, Sarajevo: Društvo za proučavanje srednjovjekovne bosanske historije.

Решетар, Милан (1926), „*Лиbro од мнозијех разлога*”, дубровачки ћирилски зборник од г. 1520. (ЗЗИЈКCN №15), Сремски Карловци, Београд: САНУ.

Стојановић, Љубомир (1929), *Старе српске повеље и писма I*, Београд, Сремски Карловци: Српска краљевска академија.

Trstenjak, Tonči (2014), *Hrvatski katekizmi u razdoblju tridentske obnove XVI stoljeća*, „Obnovljeni život 69-3”, 339–353.

Truhelka, Ćiro (1889), *Bosančica – prinos bosanskoj paleografiji*, „Glasnik zemaljskog muzeja u BiH” № I-4, Sarajevo.

Сајт РНБ у Санкт-Петербургу: http://expositions.nlr.ru/ex_manus/bosancica/typography.php (приступљено 31. 6. 2018.)